

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLII. letnik

1922

11. številka

A. Funtek:

O besedilu naših popularnih pesmi.

Mizerno stanje slovenske lirike v drugi polovici 19. stoletja od «Novic» pa do «Glasnika» in deloma še do dunajskega «Zvona» je tako znano, da ni treba še posebej razpravljati o njem. Do malega vsi pesniški proizvodi Bleiweisovih «slavnih domorodcev» ali «nadebudnih pesnikov» bi bili tudi že davno pozabljeni ali pa bi jim bilo določeno zadnje pribežališče v slovstvenih čitankah, da niso dobili prikupnih melodij in z njimi vred žijljenske moči, ki je prežijela pol stoletja. Obžalovati pa bi bilo, ko bi se uveljavljala ta moč še kopo desetletij na kvar zdravemu razumu in dobremu okusu.

Tedanjih skladateljev ni povsem dolžiti za greh «zoper dobre šege». Da so imeli boljše besedilo, bi bili ukoriščali to besedilo. Miroslav Vilhar in Blaž Potočnik sta bila vrhu tega skladatelja in pesnika obenem; kaj čuda, če sta brez avtokritike uporabljala za svoje skladbe izključno svoje tekste, ponajveč seveda dvomljive literarne vrednosti? Vobče pa je videti, da skladateljem tudi ni bilo toliko do dobrega besedila kolikor do tega, da so sploh uveljavljali svojo glasbeno potenco, zlasti ker so se zaporedoma ustanavljali pevski zbori, ki jim je bilo treba napevov, lahkih, melodioznih, takih, da so «šli v uho»; besedilo je bilo pri tem kolikor toliko postranska reč. Samo nekaj domorodnih «ocvirkov», pa je bilo ustrezno vsem — skladateljem, pevcem in poslušalcem. Da ima glasba v prvi vrsti ilustrativen namen in pomen, tega se menda takrat ni še nihče zavedal med nami. Odtod tudi marsikdaj ohlapna muzikalna deklamacija; odtod n. pr. nonsens, da je položil Davorin Jenko v verzu «Blagor mu, ki se spočije» ves težki akcent na brezpomembni zaimčič «se», ki zveni — vsaj meni — tudi ob žalostni priliki, ko se poje Cegnarjeva pesem, malone smešno, prav tako kakor v žalostinki nemškega izvora, v kateri ima verz «Da vid'mo v kraju večnem

se» zaradi okornega prevoda tudi težak muzikalni poudarek na zanikarnem zaimku «se».

Kar se tiče takih pevcev, ki se ne bavijo s strogo umetniškimi, težkimi skladbami, torej pevcev diletantov, je značilen pojav, da se kar nič ne menijo za besedilo. Pojo ti pesem po stokrat, a je ne umejejo ali pa se sploh ne zavedajo, kolik nezmisel krožijo časih. Klasičen dokaz temu je mimo drugega pesem «Hej Slovani». Kadar prikipi narodna navdušenost do vrha, zazveni ta ponosna himna, ta «Hetzlied», kakor so jo vedno nazivali naši rajni ljubljanski kazinoti. Prijatelj, ki si že tolikokrat pel to pesem, ali si kdaj razmišljal, kaj pomeni verz: «Grom in peklo, prazne vaše proti nam so steke»? Ali si šel morda celo gledat češko besedilo? Nisi šel, ker te ni zanimalo ali pa ker nisi imel prilike; zato poješ tudi še dandanes one «steke» in ne veš, kaj poješ. Stvar bodi tukaj razjasnjena vsaj tistim, ki hočejo vedeti, kaj pojo. Češko besedilo pravi: «Hrom a peklo, marné vaše proti nám jsou vzteky». Beseda «vztek» pomeni v slovenščini «besnost, srd» (cf. «steklina, stekel pes»); zmisel tega verza je torej: Grom in peklo (običajna češka interjekcija), izlivi vaše besnosti so prazni proti nam = nam ni nič do vašega onemoglega srda. — Ne vem, kdo je zagrešil klaverni prevod te pesmi; izvestno pa ni poznal češkega jezika, drugače ne bi bil besede «pevně» poslovenil z besedo «pevši» (sic!), tako da so Slovenci dolgo časa brez pomisleka peli: «Bratje, mi stojimo pevši kakor zidje grada», dokler se ni nekemu vendarle zdela stvar preglupa, pa je šel in je za češko besedo «pevně» pravilno postavil besedo «trdno».

Tudi Zajčeva pesem «U boj» iz opere «Nikola Zrinjski» je še dandanes repertoarna točka naših diletantskih pevskih zborov. Ko je pred nekaj leti na ženskem učiteljišču ljubljanskem nanesla beseda na to opero, odnosno na pesem «U boj», sem vprašal gojenko, kako umeje besede «mač iz toka». Pa se mi je odrezala, da so ji te besede pomenile «mačè stoka»... Mislim, da je pri nas še dosti pevcev, ki mislijo pri teh besedah na stokajoče mačè ter jih pojo «čuvstveno, iskreno, s finim umevanjem», kakor se pozneje tako pogostoma čita v časniških poročilih. —

Ali ta zgleda še nista najhujša; zaradi njiju tudi ne bi bil spisan ta članek. Kar mi je potisnilo pero v roko, je tisto neodpustno šušmarstvo, tista neverjetna glupost, ki je tolikokrat oznaka naših starejših pesmi — kdo ve ali ne kot posledica destruktivne ignorance Bleiweisove v pesniških stvareh? Slovenski cerkveni krogi so započeli pred nekaj leti energično akcijo, da so

se skrbno opilile starejše cerkvene pesmi, t. j. da so dobile obliko, kakršna se jim spodobi. Prav je bilo tako. Nič manj prav pa bi ne bilo, ko bi se tudi popularnih posvetnih pesmi iz starejše dobe lotile vešče roke ter izločile iz njih vse, kar je trivijalnega, neokusnega in zlasti kar je glupega. Saj se pojo te pesmi od rodu do rodu; večinoma se jih uči že šolska mladina in tako je z melodijo vred usojeno tudi njih besedilo dolgo življenje. Prav za prav samo zaradi melodije! Zakaj neizpodbitna resnica je, da ni še nobena pesem, bodisi še tako lepa, obnarodela zaradi vsebine (tudi «Luna sije» ni izvzeta); ampak obnarodela je zgolj zaradi melodije, ki se ljudem omili, da jo pojo, kadarkoli je treba in tudi, kadarkoli ni treba...

Naši «poetje» do primeroma 80. leta minulega stoletja, žal, niso bili pesniki. Bili pa so pošteni patrioti, ki so radi žrtvovali čas, glavo in roke, da bi zbudili med Slovenci narodno zavest in narodni ponos. Zato je pglavitna vsebina njih popevanja domovina; zato so ponajveč in najrajši proslavljali lepoto slovenske domovine in kar je v zvezi z njo. Najbolj jih je seveda navduševala gorenjska stran: Triglav, planine, blejsko jezero. Te pesmi tvorijo skupino zase in so dandanes najbolj priljubljene, dasi so izmed vseh naših pesmi — najslabše. Skrajnji čas je že, da se ali popolnoma izločijo iz našega pevskega repertoarja ali pa da se temeljito popravijo, odnosno da se podstavi njih napevom novo besedilo, kar bi po vsej priliki ne bila prevelika umetnost. Taka akcija bi seveda med narodom ne imela nobenega uspeha; pač pa bi uspela v šoli, ako se iztrebi njih sedanje besedilo iz šolskih pesmaric. V predelani obliki bi si potem vse te kakor tudi druge pesmi, o katerih hoče razpravljati pričujoči spis, polagoma že utrle pot med preprosti narod.

Namenoma postavljam izmed «gorenjske skupine» na prvo mesto čemšeniškega župnika Kajetana Hueberja (ali Huberja) «Otok bleški», dasi je Vilharjeva pesem «Po jezeru» starejša in mu je očitno služila za zgled in vzor. Svoje dni sem na ženskem učiteljišču ljubljanskem označil to pesem za najbolj neumno, kar jih ima slovenska obnarodela lirika. Če trdim to tudi sedaj, utegne završeti med pevskimi krogi prav takšen protest, kakršen je takrat završil med gojenkami ljubljanskega učiteljišča. Toda oglejmo si to «pesem» natančneje.

Najprej bodi ugotovljeno, da je oblika «bleški» popolnoma nemogoča, bodisi po glasoslovnih pravilih, bodisi po narodni govorici; občina je vedno le blejska, nikoli pa ne «bleška». Mimo tega zbode vsakogar, ki ima kaj jezikovnega čuta, tisti madžarski

eniški zvon = pesnik je sedel za polbozalom vina. No Johanna, ali pliši
 ve matakariče, "Gospod, to že vsak tu zna" — je bil njen odgovor
 in ji Čušjenka. Pa original ta Kajetan, ki je po Peternelevem episu v lj. sea
 go kake pa morda ⁿⁱ videl. — Pa šlaber pesnika Huerber od sedanjih verzifikato
 A. Funtek: "O besedilu naših popularnih pesmi." *

«Kinč», ki ga je veliki Koseski — po Levstikovo povedano —
 «zapljunil» v slovenski književni jezik. Ali to le mimogrede; v
 prvi vrsti gre za vsebino. Torej: ti blejski otok si nebeška dika
 kranjske zemlje. Prav. Samo da človek ne ve, ali je mislil avtor
 res le na blejski otok ali na blejsko jezero. Na otok skoro gotovo
 ni mislil — dasi bi ga bila kot duhovnika, ki je prvič prišel na
 Bled, utegnila uprav očarati Marijina cerkev na otoku — ampak
 po vsej priliki je smatrati «otok» za «jezero», ki ga po nadaljnjen
 besedilu «obdaja ven'c iz raja». Kakšen venec je to? Rajski venec
 vsekakor, torej nebeško lep; samo da ni jasno, iz česa je prav
 za prav ta venec. Ali ga tvorijo planine ali polja ali vse skupaj,
 torej vsa okolica? Če ga tvori okolica, ne more biti ta okolica
 venec, ki obdaja jezero, zakaj venec samo ovija; nezmiselno pa
 je zopet reči: Rajskolepa okolica te ovija. — In prihodnji verz:
 «Vse se veseli». Ali spada ta stavek k prejšnjemu pripovedovanju
 ali pa je v zvezi z naslednjo kitico? Če spada k prejšnjim verzom,
 visi brez sintaktične opore v zraku; če pa je v zvezi z naslednjo
 kitico, je nezmisel celo popoln. Zakaj valovi bi morali igrati od
 samega veselja, ker je jezero tako lepo; ribice bi morale imeti iz
 istega vzroka «dobrovoljni ples» — ribice in dobrovoljen ples! —
 in od samega veselja bi se morala ladja gibati in nas zibati k
 nebeški kraljici. Toda ne! Stvar je pač taka, da se veseli vse ono,
 kar se vozi s poetom na ladji proti otoku, in tedaj se zdi poetu
 in z njim tudi tebi, ki poješ to pesem, že to nebeško lepo, da se
 poigravajo valčki in da imajo ribice okoli čolna «dobrovoljni
 ples»... Kaj bi se torej še nadalje menil za «kinč nebeški» in
 za «ven'c iz raja»!

Vendar ne tako; krivice ti nečem delati. Od valov in rib ti
 pohiti oko drugam; saj poješ takole: «Z vrhnja srede skale blede
 stari Grad je rob; čez od Grada mutast strda strmi Babji zob.»
 Ali pa veš, kaj je to: «Z vrhnja srede skale blede»? Ne veš, poješ
 pa vendarle; tudi se ne zavedaš in niti ne razmišljaš, čigav rob
 je stari Grad, poješ pa vendarle tako, ker si tolikanj navdušen,
 da se ti še misliti ne dá! In tisti božanstveni prizor, kako «čez od
 Grada mutast strda strmi Babji zob»! Prevzet si tako, da niti ne
 slutiš, kolik hudomušen humor je položil tvoj poet v te besede:
 Prvič je Babji zob mutast, dasi je — salva venia — babji, in dru-
 gič nima kaj jesti, ker ne more obirati ljudi in gristi njih besed,
 tako da je siromak obsojen na večni stradež in gladež!

Popolnoma po pravici torej zazveni sedaj tvoj vzклик: «Kdor
 si tukaj, le zaukaj brez vse skrbi». Zaukaj, prijatelj, zaradi otoka,
 zaradi rajskega venca, zaradi valov, ribic, ladje, starega Grada in

am u tavrata newa lj. župana dr. (visti obljubil pa na njegovem domu Janij Regovo šol
in; brez merila; brez globoke jasmobe - vrah v jezgu? Ne - meni se je ta mutanti stra
A. Funtek: O besedilu naših popularnih pesmi. *
ofunke, A

Babjega zobu! In celo brez skrbi zaukaj, zakaj v čolnu je prostora za vse drugo, samo ne za vsakdanjo skrb. Pomisli poleg tega, da bi se ti pač ne ljubilo vriskati, ko bi te trla skrb; to je tvoj poet vedel jako dobro in zato je to samo dokaz njegove globoke življenjske filozofije, ko te izrečno pozivlje, da zaukaj brez skrbi. Zavrisioneš pa res, ko pripoješ do semkaj, in sicer zavrisioneš tem laže, ker je postavil skladatelj v ta namen polovično pavzo; v tej pavzi zazveni tvoj vrisk nekako tako kakor brlzig v dunajski popevki pred besedami «Dös is dem Weana san Schan». — Nato še zapoješ piano: «Krajna mati v svojem zlati» in naposled forte: «draga naj živi» in pri tem se ti dozdeva, da utegne biti ta «Krajna mati», za lase privlečena v popevko, ljuba kranjska dežela, ki te je rodila; nemara se ti še zazdi, da utegnejo besede «v svojem zlati» pomeniti «v svoji lepoti» in — če si kritičen — da je «zlato» samo licentia poetica zaradi stika; sedaj pa je že čas, da pristaneš k otoku, stopiš v cerkev zvonit in potem hajdi k Petranu ali kamor je že, tiste prijazne ribice krmit, da bodo imele resnično ples, sicer ne «dobrovoljnega», pač pa srdit, požrešen ples za tvoje krušne drobtinice ...

«Otoka bleškega» Kajetan Hueber vsekakor ne bi bil smel poslati med slovenski svet. Dandanes pozna ta nestvor že vsa srbska in hrvatska gospoda, ki zahaja poleti na Bled; na vso srečo takega letoviščarja ne zanima toliko besedilo kolikor napev. Ko bi se pa vendarle kdo hotel natančneje poučiti o besedilu, ga itak ne «shvati» in ko bi poizvedoval po zmyslu, mu je treba kratko in malo reči: «Nema ga».

Vilharjeva pesem «Po jezeru» kaže isto konfuzno koncepcijo kakor «Otok bleški». V čolnu, ki plava semtertja po blejskem jezeru, se prepeva, da odmeva od goré. Iz besed «V čolnu glasno se prepeva» bi sklepal normalen človek, da je zbrana v čolnu večja družba, ki prepeva, in sicer tako glasno, da prihaja odmev od gorskih sten. Ali ta družba bi morala kričati na vse grlo, da bi zbudila odmev — ko bi ga sploh mogla zbuditi na blejskem jezeru. Od gore namreč! Seveda pa te družbe niti ni v čolnu; to vsaj sklepaš iz naslednje kitice: «Mile ptice po dolinah in planinah se bude; ker so čule pesem **mojo**, vsaka svojo žvrgole». Torej sedi in vesla v čolnu samo ena oseba — poet, ki poje to pesem! Iz te kitice pa si zvedel še nekaj drugega, kar te utegne zanimati. Prvič to, da prepeva ta poet na vse zgodaj, in sicer tako, da se bude ptice po dolinah in planinah — in te doline in planine niso kar takole tik pred njim, ampak jako daleč so — in zato je izredno čudno, da jih sliši, kako žvrgole vsaka svojo

* Ni izguljeno, da bi jih ne bilo v čolnu peči

pesem! Vrhu tega se moraš diviti mogočnosti pevčevega petja — saj žvrgole ptice vsaka svojo pesem zato, ker so čule njegovo. In diviš se tudi lahko samemu sebi, ker si, pojoč o tem čudovitem učinku, sam identičen s poetom, kakor si identičen z njim, ko nadaljuješ: «Ribam srca vsem igrajo (!), da skakljajo nad vodo; še valovi šepetajo in šumljajo med sebo.» Morda ne igrajo srca ribam ravno zato, ker so čule tvojo pesem — vsaj povedal nisi tega — ampak igrajo jim prav tako, kakor igra srce tebi ob prelestni poeziji teh besed. Skoro bi z ribami vred skakljjal še ti nad vodo; škoda samo, da ne moreš. Ribam pa se kar neče ostati v valovih; saj še (= celo) valovi šepetajo (morda zato, ker ribe ne morejo) in šumljajo med seboj. Zopet pa je treba razmišljati, ali se godi to zaradi tvojega petja ali pa zato, ker si valovi ne morejo kaj, da ne bi šumljali «med seboj» ob toliki lepoti zgodnje jutranje ure... Toda kaj ribe, kaj valovi! Zdajci si se domislil nečesa, kar ni v nikakršni vzročni zvezi z njimi. «Tukaj Slava vence vije, srce bije nam glasno.» Saj je to irelevantno, kje jih vije (nekje na skali à la Lorelei?), kako jih vije, kakšne jih vije in za koga jih vije. Dovolj je, da nam zato bije srce glasno. Nam? Torej je vendarle večja družba v čolnu? In vsi so molčali in prepeval je edino poet? Da ni imel tolike sugestije do njih, kolikršno ima vsak tenorist do tovarišev, čim sede z njimi v gostilno? Nič zato! Srce nam bije tako glasno, da moramo vzklikniti: «Čujte, gore in bregovi, da sinovi Slave smo.» Situacija je torej ta: Ti poješ, ptice žvrgole, ribe skakljajo nad vodo, valovi šepetajo; Slava vije vence — ali te ne tira vse to z neodoljivo silo do prisege, da si Slave sin? S slepoto bi bil udarjen, ko bi trdil, da ni tako. Zato pa si po pravici prepričan, da se tak umotvor ne sme vreči med staro šaro, ampak da se mora izražati melodično z glasbo in da se mora celo plastično prikazovati v obliki telovadskega poema. *Nemeljiten je pa vsekako je dobra - njegovo mnogo prsti*

Gorenjsko stran, specialno pa «Bled širokoznan», opeva Andrej Praprotnik v «Pozdravu» takole: Pozdravljam te, gorenjska stran; pozdravljam te, širokoznan Bled; pozdravljam te, množica sivih snežnikov; pozdravljam te, kipeči Triglav, močni «var»; pozdravljam vas, rožno venčane planine; pozdravljam te, mila cerkvica na otoku; pozdravljam te, nebeška kraljica in gospa! In še enkrat te pozdravljam, gorenjska stran, in tebe, širokoznan Bled, in tebe, množica sivih snežnikov!... Ali te ne spominjajo ti pozdravi živo slovesnih shodov, ko je otvarjal predsednik zborovanje: Pozdravljam vas, mili bratje iz zelene Štajerske (Živeli!); pozdravljam vas, mili bratje iz tužnega Korotana (Živeli!); pozdravljam

x

x

vas, mili bratje iz solnčne Goriške (Živeli!); pozdravljam vas, mili bratje iz kršne Istre (Živeli!)? — Ako ti še ni dosti teh po zdravov, lahko pričneš spet od kraja itd. ad libitum. O tem skrupcalu, ki je mimo vsega skodričano v strašni obliki, bi bila pač vsaka nadaljnja beseda odveč.

«Gorenjska stran» je dobila še enega poeta, *M. Semrajca*, ki je zložil pesem na čast Triglavu. *Flejšmanova glasba* je lična, efektna, kakor nalašč za manj izurjene zборе. Poje pa se, hvala Božgu, samo ena kitica, ki slove, vestno transkribirana v prozo, takole: Oziram se v skalnato gorenjsko stran; vrhovi Triglava se blešče; velikan kipi proti jasnemu nebu in gleda, kaj delajo sinovi. Videl je zgodbo otrok Slovenije, slišal njih petje, vrisk in jok. Vse je razdejal vihar, narod pa je zmerom stal in gledal nad Triglavom neba obok. — Silni Triglav torej gleda na sinove (to so namreč otroci Slovenije); zanima ga, kaj delajo, ker je bil priča njih zgodovini. Dasi je vse razdejal vihar, je vendarle narod zmerom stal in gledal nad Triglavom neba obok. — Ti, ki poješ te besede, seveda ne veš, kaj vse je razdejal vihar, ker ne poješ nikoli druge kitice, iz katere šele bi zvedel, kako so pridrli Turki v slovenske krajine in kako so jih pobijali junaški Slovenci, dokler niso zadobili venca zmage! Toda saj ti je dovolj, da je narod zmerom stal, in ponosen si, da je gledal nad Triglavom neba obok. Zakaj to ni kar tako, gledati ravno nad Triglavom neba obok ali pa neba obok ravno nad Triglavom! Ponosen in navdušen si tolikanj, da še tudi ne meniš za iskreno vabilo, ki ga kliče pesnik vilam v tretji kitici: Ko so nas žulile verige do kosti, ko so nam krivice klonile vrat — sedaj že blešči zarja omike (!) po svetu; torej zapojte veselo tudi ve, vile, slovenskim sinovom, da ni višje in slavnejše dolžnosti, nego delati za čast, «blagor» in rast domovine, dokler stoji naš Triglav... Vidiš, ravno v tem vabilu pa tiči pravi pomen vse pesmi: Ko ne bi pesnik gledal na Triglav, izvestno ne bi pozival vil, naj zapoje tako veselo... Glej torej, kako čudovito domoljubne občutke zbuja pogled na Triglav človeku, ki ima zmisel za lepo našo domovino.

Za slovo od gorenjske strani bodi semkaj postavljena še *Tomanova «Savica»*, zložena v sedmih kiticah, od katerih pa se po navadi pojeta samo prva in peta. Poslušajmo, kako Toman proslavlja Savico: Noč prižiga zvezdice na nebu (konstatacija, da jih prižiga na nebu, je potrebna, kakor je n. pr. potrebna v pesmi «Soča voda je šumela, mesec je na nebu s'jal»; pesnik že ve, kako je treba izražati nočno ubranost, vse bolje od šušmarškega Prešerna, ki je kar na kratko zabrusil predte besedi «Luna

sije», pa ti ni povedal, kje sije!); vse je mirno, samo Savica, hči kraljeva, pribobni (prej namreč še ni bobnela ta princesa!) in poje o svojem «slavno mirnem» domu. — Dani se; vsa narava diha le radost; kraljeva hči pa pribobni in poje, da je slovensko srce milo. — Kar nastane vihar; kraljeva hči pa pribobni in poje, da Slovenci nihče ne premaga. — Blisk obžari višino, grom pretresa žile (!) sive glave; kraljeva hči pa pribobni in poje, da slovenske hrabrosti ne bo konec. — Okršeno kamenje pleše pod slapom; kraljeva hči pa pribobni in poje, da Bog brani slovenski rod. — Vihar mine, kraljeva hči pa pribobni in poje o prelepih svobodnih časih. — Vsa narava že mirno počiva; kraljeva hči pa pribobni in «razglasno» poje «od Slovenije slavno pesmico». — Saj približno uganeš Tomanovo «pesniško idejo»; ustvariti je hotel nekakšno paralelo med pojavi v okolici Savice (zakaj neki ravno Savice?) in slovenskim svetom: miloba jutra — miloba slovenskega srca; preteči vihar — Slovenci ne premaga nihče; skalovje je stalno — slovenske hrabrosti ne bo konec; kamenje se suče v vrtincih — slovenski rod je v božjem varstvu (imenitna paralela!); čisto nebo po viharju — Slovencem nastopijo prelepi svobodni časi — — toda vse to je tako frazasto in bombastično, da moraš biti res dobrega želodca, ako hočeš prebaviti toliko «domorodno» navlako, mimo vsega servirano v ogabni zunanji obliki!

Priloge pesniške Tomanove ideje niste negativne. (Konec prihodnjič.)

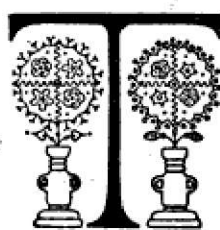
Ivan Lah:

⟨Nadaljevanje.⟩

Angelin Hidar.

Starokorotanski roman.

26. Hema.

Takrat so se začele na gradu velike priprave za sprejem vojvodove hčerke Heme, ki se je vračala s kraljevskega dvora češkega na svoj dom. Velik oddelek jezdecev ji je odšel proti severu naproti, da jo spremi po dolgi poti čez štajerske gore. Doma je družina ovenčala vrata z zelenjem in s cvetjem in vse se je pripravljalo na slavnostni dan. Vojvoda Bernard je pozval k sebi Angelina in mu rekel:

«Vrača se mi ljubljena hči princesa, ki je po materi visokega kraljevskega rodu. Želim jo sprejeti slavnostno: pozdravi naj jo pesem na pragu mojega gradu.»

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLII. letnik

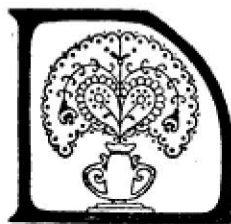
1922

12. številka

A. Funtek:

⟨Konec.⟩

O besedilu naših popularnih pesmi.

ruga skupina naših popularnih pesmi je sestavljena iz takih, ki poudarjajo slovenstvo in slovanstvo ali pa samo vobče proslavljajo domovino in rojstni kraj. Prvenstvo med vsemi gre, kar se tiče malovrednosti, Razlagovemu naročilu «Mladini» z uvodno fanfaro «Od Urala do Triglava». Kakor znano, čuva po tej pesmi majka Slava gorostasnega velikana — slovanski narod. Od vzhoda in od zapada se razlega mila pesem; narod «zěva», toži Bogu svoje muke, «dětca sklapa svoje ruke. Oj mladino, k majci leti, hvataj uma svetle meče za slobodu i krst sveti! Mladež slavska ne odreče.» — Kaj pomeni vse to? Mati Slava čuva slovanski narod. Ali se pravi to, da ga brani ali da skrbi zanj, da ga neguje, varuje, štiti ali kaj sploh za ves božji svet? In ta slovanski narod je velikan, pa še «gorostasen» velikan, torēj velikanski velikan, ki mu pač ne bi bilo treba nikakršnega materinskega skrbstva. O da, treba mu ga je, ker trpi, ker «zěva». Kaj je to zopet? Pleteršnik registrira za «zevati»: 1.) zijati, zevati za čim = hrepeneti; 2.) kričati, bahavo govoriti in 3.) dihati. Kateri pomen utegne biti tukaj pravi? Ali narod hrepeni (po čem?) ali kriči? V hrvaščini je «zijeovati» = zijati; to je treba konstatirati že zaradi tega, ker tonejo Razlagovi verzi v tisti ogabni jezikovni brozgi, ki se imenuje «ilirščina». In ko narod zeva, «sklapa» mladež, «nada majke bistra, živa», «ruke» (morda pomeni to, da krči pesti?). To mladino apostrofira pevec, naj pohiti k majki Slavi pa naj poprime («hvata») uma svetle meče (Cegnarjeve!) za svobodo in sveti križ! Kakor vse kaže, je treba duševnega dela za svobodo in krščanstvo — namreč pri vsem gorostasnem velikanu, ali pri vseh njegovih delih od Urala do Triglava, Krkonoš in do Balkana; takšno delo pa se dá pričakovati samo od mladine. In ta mladina je dostopna za to delo — saj se končuje pesem učinkovito z besedami «Mladež slavska ne odreče». — Naj sučem to zmes, kakorkoli jo hočem, do živega ji

vendarle ne morem. To je tip rodoljubarskega govoričenja brez logične zveze in brez vodilne ideje, ako ne tiči vodilna ideja v pozivu, naj začne slovanska mladina intenzivno delovati za svobodo in — krščanstvo (za krščanstvo seveda tudi pri vseh Slovanih, ne morda samo pri južnih, ki so takrat še tičali v turškem robstvu). Poleg vsega tega pa ne morem preko personifikacije slovanskega naroda kot «gorostasnega velikana», ki ga čuva majka Slava, in do tal bi se odkril umetniku, ki bi mi postavil to veličastno personifikacijo z deco vred, ki «sklapa roke», naslikano ali pa izklesano pred strmeče oči...

Še druga **Razlagova** pesem bodi postavljena semkaj, pesem «Domovini». Njeno besedilo je sicer občeznano; vendar pa se mi zdi potrebno, da ga obnovim v skromni prozi. Ti, slovenska domovina, si meni zemeljski raj. Tuje šege, «tuje ljudstvo» so sicer prijatelji, niso pa «braća»; mene veseli samo slovansko čuvstvo. Sprejmi moj poljub, moje srce; da bi bila vedno matka, nepozabljena nikdar! — Prijatelj, ki poješ to pesem, jo poješ brez misli, ker si samo zaverovan v prikupno melodijo. Zato pa se v prvi kitici ne zavedaš, da ni domovina nikoli kraj, ampak da je vedno le zemlja, dežela; tudi te ne moti naglas «zemeljski» namesto zémeljski. V drugi kitici ti prav tako ne kvari lepe domoljubne ubranosti stilistično-logični nestvor, da so tuje šege, tuje ljudstvo prijatelji, «braća» ne; ko pa bi bil malo razsodnejši, bi si dejal, da tuje šege ne morejo biti ne prijatelji ne «braća», in morda bi tudi postavil «tuje ljudstvo» rajši v množino, ker že poješ o prijateljih. Ampak verza «Slava le, slovansko čuvstvo srce moje veseli» obračata vendarle tvojo pozornost od melodije na besedilo. To je krepko, to je slovansko! Samo: čigavo slovansko čuvstvo veseli tvoje srce? Tvoje slovansko čuvstvo? To bi se torej reklo, da si vesel samega sebe, ker čutiš slovansko? Toda glej, to se ne ujema z besedami, da tuja ljudstva niso braća; tebi se hoče bratov, ne tujcev; zato pa trdim, da to slovansko čuvstvo ni tvoje, ampak da veseli tvoje srce samo, če utripljejo druga srca od slovanskega čuvstva, druga srca v tvoji domovini. Tej domovini pošiljaš naposled svoj poljub (svoj «čělov»), poklanjaš ji v dar svoje srce (kaj, šele sedaj, ko bi ga morala imeti že od nekdej?) in želiš, da bi bila vedno «matka», nepozabljena nikdar. I seveda bo vedno «matka», saj te je rodila slovenska zemlja; «matka» ti ostane, če hočeš ali če nečeš, in nevarnosti ni, da bi bila kdaj pozabljena — vsaj ti je ne pozabiš, ko je prejela tvoje srce v dar. — Skratka: po ušesih in v duši ti zveni samo melodija;

drugače bi si dejal, da ni v tej pesmi niti enega resnično pesniškega domisleka, ampak da je to vse skupaj zgolj medla, verzificirana proza, katere notranjo zvezo si je treba šele trudoma in siloma skonstruirati.

O slovenske domovine raju poje tudi Blaž Potočnik v pesmi «Slovenska domovina», ki se začinja takole: «Kdor ima srcé, zna za dom solzé, za slovenske domovine raj.» Po teh uvodnih besedah bi človek pričakoval, da ubere pevec najbolj elegično struno. Toda nič takega. V nadaljnjih kiticah pripoveduje, da prebiva v tem raju čvrsti rod Slovencev (seveda, zato pa je slovenski raj!); da cvete tu čista prijaznost; da ima vsakdo prijatelja, ki ga zvesto objame (objemlje), kakor je to tukaj stara navada; da pojo povsod mile pesmi «od snežnih planin do trtic dolin»; da je Slovenec rad vesel in kaj da ne bi prepeval, ko mu pesmi vro iz srca. — Uvodna otožna nota je torej docela neupravičena; pevec Potočnik bi moral biti še na vso moč vesel, da je tako v slovenskem raju, ki je zanj in za vso pesem menda najbolj značilno to, da cvete pri nas čista prijaznost in da ima vsakdo prijatelja, ki ga zvesto objemlje po starodavni navadi... Zaradi te čiste prijaznosti in zaradi vseobčega petja je slovenska domovina brez dvojbe — celo še dandanes v dobi verižništva, dobičkarstva in koritarstva — raj, ki mu ni enakega na vesoljnem svetu!

Ista čista prijaznost cvete tudi v Potočnikovi pesmi «Dolenjska». Vsi vemo, da je led mrzel; zato pa vabi dobrodušni Dolenjec Gorenjca v gorke doline, kjer sije solnce gorkó in se trta ljubó «gor ovije». Premraženega gorenjskega hribovca pa vabi tem rajši, ker ju ne brati samo rod, ampak tudi — Sava. Zato naj kar pride s triglavskih vrhov na krški brod, da «ga» bosta skupaj pila. Poznavatelj dolenjskega cvička bi utegnil sicer nasvetovati za ta sestanek kakšen drug kraj, ne ravno krškega broda; ampak nič za to, da se le dobita ta dva vinska bratca! Važno pa je seveda vprašanje, ali bodi ta sestanek samo za eno «pijačo» — če je tako, bi bilo pač malo nerodno hoditi s Triglava na krški brod — ali pa vabi Dolenjec gorenjskega bratca kar za vselej k sebi — če je tako, pa bi bil to že višek «čiste prijaznosti» in vzornega altruizma. Bodisi kakorkoli: «Trta rodi, trud pozabimo (trud, ki smo ga imeli s trto?), vince blešči, Kranjcem (Slovincem) napijmo, bratom okrog, živi jih Bog!» Da, napijmo jim, to drži, pa bodi že v zvezi s prejšnjimi besedami ali ne — pri pijači je že tako, da krepka zdravica na slovenske brate bliskoma reši vso zavoženo «govoranco» ter zbudi občeznano «navdušeno odobravanje».

Domovina je kakor Razlagu mili kraj tudi Andreju **Praprotniku** v pesmi enakega naslova, in sicer oni mili kraj, kjer so visoke gore, zelene planine, mile trate in doline, bele cerkve; kjer cveto rožice, teko bistre vode, pojo drobne ptičice, prebivajo ljubi svojci; kjer je ležal v zibelki, gledal mili mamici v oko, spletal prve vence, užival zlate dni... Kdor bi prepel vse tri kitice, bi zakrožil vsega skupaj 18krat verz «Domovina, mili kraj», besedo «mili» pa še dvakrat po vrhu. Toda, pevec slovenski, ali si zasledil v vsem tem naivnem naštevanju le eno besedico, ki bi označevala slovensko domovino? Besedilo te vsebine lahko pojo vsi drugi narodi — morda razen Eskimov in Samojedov ali pa prebivalcev v osrednji Afriki; o pesniški dikciji, kaj šele o literarni vrednosti pa niti ni da bi govoril.

Vse bolj se zaveda slovenskega rodu in je ponosen nanj Jakob **Gomilšak** v pesmi «Slovenec sem». Da je Slovenec, to ve prvič zato, ker je tako dejala mati, ko ga je dete pestovala, in drugič zato, ker mu to velita jasna pamet v glavi in blagi čut v srcu. — Ako pa je ponosen Gomilšak in si ponosen ti, ki poješ njegove besede, so ti verzi, bogme, vse prej nego ponosni! V formalnem oziru je njih težka hiba, da nima refren «Slovenec sem» sploh nikakršne rime (sèm — vém — smém tudi najbolj kosmatemu ušesu ne morejo zveneti kot stiki!); še bolj nedostatna pa je njh vsebina. Mati že je dejala: «Slovenec sem!» (iz česar bi se dalo celo sklepati, da je sama sebe označevala za Slovenca); ti pa si moral biti že tedaj, ko te je pestovala, čudovito bistra glavica, da si umel njene besede. Nadalje pomisli, da te je pestovala kot **dete** in ne morda kot desetletnega ali še starejšega dečka. Vrhu tega ti pravi jasna pamet v glavi (ne morda v petah!) in blagi čut v srcu (ne morda v prstih!), da si Slovenec, dasi niti ne veš, kateri **blagi** čut je to. Naposled še pomisli, da bi bil sploh brez pameti, ko ne bi trdil s ponosom, da si Slovenec — prav tako, kakor bi bil brez pameti Francoz, Anglež, Italijan, ko ne bi udarjal s ponosom svojega rodu. — Tisto, kar poješ v zadnjih dveh kiticah — če ju sploh poješ — pa priča, hvala Bogu, vendarle še nekoliko o pameti, ki je, žal, ni v prvih dveh.

Ker si tako zaveden in ponosen Slovenec, je seveda čisto prav, da si vesel tudi slovenskega dekleta in da jo hočeš proslaviti na ves glas. Jožef **Virk** ti je poskrbel primerno besedilo, ki mu je naslov «Slovensko dekle». Rad poješ to popevko in jo urežeš kar najiskreneje; «Venček na glavi se bliska ti s kitice rožic zelenih, slovensko dekle!» O tem, kaj so te zelene rožice, ne razmišljaš preveč; zdi se ti sicer, da vesoljno umetno vrtnarstvo z vsemi

mogočimi okulacijami in križanji doslej še ni moglo proizvesti zelenih rož — ampak kaj bi si belil glavo s takimi malenkostmi! Te zelene rožice bi utegnile biti rožmarin; toda križ je zopet to, da rožmarin ne poganja zelenih cvetov. Zato si tudi jaz nečem beliti glave z rožicami, ki se navzlic zeleni barvi **bliskajo** dekletu s kitice, in sicer na glavi, da je vse povedano kar najtočneje in najrazločneje! — Nadaljnega besedila po navadi ne poješ razen štirih zadnjih vrst — škoda! Zvedel bi najprej, da krasi slovenskemu dekletu ličice: lilija, vrtnica in šmarnica. Skoro bi mislil v prvem trenutku, da nima slovensko dekle rožic samo v laseh, ampak da jih ima tudi na licu; toda to vendarle ne more biti — te tri cvetice pomenijo barve. Potemtakem je lice slovenskega dekleta belo, rdeče in — rumenkastobelo! — O drugi vsebini sicer ni vredno govoriti; opozarjam pa te, prijatelj pevec, vendar še na verze: «Žlahtna kot trtica, mila kot lunica, solnce deklet je slovensko dekle!» Tako kumulirati vrline, to je res prava umetnost, zlasti še, če pomisliš, da je slovensko dekle milo kot lunica in da je obenem solnce deklet. To je vse kaj drugega nego tisto, kar pravi Prešeren o Lejli: «Vseh lepote bilà je solnce, ki so tisti čas sijale.» — Vobče pa se menda nihče ne bi upal trditi, da so vse te telesne in duševne vrline, s katerimi diči Virk slovensko mladenko, izključna last slovenskega dekleta; nekaj takih pobožnih, modrih, ponižnih, nedolžnih deklet utegne biti tudi še pri drugih narodih.

Toda poslušajmo, kako označuje sama sebe slovenska deklica, ki jo je krstil Jeriša za Milko. Ta Milka se hvali, da je bistrega obraza, hrabrega srca; njen ljubi je čvrst rojak in lep slovenski junak, poleg tega obenem sin Slave in sin planin. Mati jo je nežno dójila in jo v sladkem domoljubju odgójila; zato ji poje hvaležna: «Bog vas živi, mamica, vrla Slóvenka!» — Ali je res vredno razpravljati, kako jo je «nežno» dójila ta vrla Slóvenka? Ni. Toda nekaj je še treba pribiti: Ko se bo ta slovenska deklica, ki ji je Milka ime, možila, takrat «mora strašnih topov grom tresti zemlje tlak» in na grada razvalin' hoče potem objeti hrabrega planinca; saj je ta Milka slovenskega rodu, ve, kaj je «slava» in v srcu ji «do ,slavnega' divji snuje plam»... Dovolj. Slovenska dekleta, posnemajte to Milko, ko se hočete možiti; drugače niste pristne Slóvenke in drugače tudi ne smete peti te popevke, ki je vendarle zložena samo za vas, najsi vam ni vsem ravno Milka ime!

Od slovenske deklice do slovenske matere menda ni neupravičen skok, zlasti ne, če je slovenska mati taka vzorna rodoljubkinja, kakršno nam kaže Lovro Toman v pesmi «Tri rožice». Ta

mlada, lepa mati trga na travniku cvetice ter plete «kite, venčike»; mali sinček, sinček zali, pa jo naprosi, naj tudi zanj splete šopek, ter ji zaporedoma nosi cvetic. Najprej ji prinese mak; mati ga rodoljubno pouči, da mora njegovo srce žareti za «domače reči». Nato ji prinese slak; mati ga pouči, da mora ostati njegovo srce čisto; naposled ji prinese modriža (plavic) in mati ga pouči, da mora ostati zvest sin Slovenije, kakor so zveste zvezde — nebeški cesti. Ko je šopek narejen, ga «vleže» mati sinku na srce, češ: te cvetice raséjo vkup v žitu in objete padéjo z njim; zato jih imejte za simbol, kar vas je slovenskih junakov! Držite s preljubo materjo, «ak' zapústi jo nebo!» Sinka pedenjčlovečka pa tako prevzamejo te besede, da vzklikne: «Rož'ce bodo povenele, al' za vek so želje vnele, slavne želje v dnu srcá!»... Pesem je zložena v pristni «tomanščini» ter ima brez števila kitic. Ko bi jih kdo prepel od prve do zadnje, bi učinkovale primeroma tako neprostovoljno humoristično kakor one nemške «Muritaten», ki so jih svoje dni na ljubljanskih semnjih prepevali potujoči «umetniki», razlagaje obenem skupino strahovitih «dogodivščin». — Čudno pa je v tej strašni pesmi, da je razvrstil «slavni domorodec» Toman cvetične barve po redu: rdeča-bela-modrà, da se torej niti ni držal razporeda slovenskih narodnih barv!

Sinek, tako poučen, kakor je Tomanov, izvestno v poznejših letih rad proslavlja slovensko zemljo. Besede za to dobiva tudi v pesmi Josipa Cimpermana «Moj dom». Ko bi se tega besedila kdo usmilil in mu predelal nekatere verze, bi bilo še dosti dobro. Nezmiselno pa je govoriti o malih in velikih holmcih; istotako potrebujeta popravila verza: «Tam, kjer Kranj na trdi skali sedež star svoj kaže zali.» Kje ga kaže? Kako ga kaže? In svoj sedež da kaže? Ko bi že kazal sedež, bi bil to samo sedež nekdanjih kranjskih grofov! Glupi so naposled verzi: «Kjer slovenski mili rod zemljo orje, mirno hod', tam mi zibka prvočasna tekla je, tam dom je moj.» Čemu je treba govoriti, da slovenski rod zemljo orje in da mirno hodi? Ali ne bi bilo dovolj reči, da **tod** prebiva ta mili rod? In **prvočasna** zibelka je tekla — kakor bi komu ne tekla samo v prvem času, ampak še tudi tedaj, ko odklada in sklada v verze take... naivnosti.

Ker pa že pevec te pesmi konstatira, kje je njegov dom, ni odveč nekaj besed o pesmi «Kje dom je moj?», po češkem izvirniku prikrojeni za slovenske potrebe. Nad eno kitico se itak ne vzpne slovenski pevec; ko bi pa pel še nadalje, bi krožil brez pomisleka: «Bister um, dušic krotkost sta med drugim njih (t. j. «slavskih» sinov) lastnost», nadalje: «Tam, kjer Soča v **blagem**

kraju vije se — podobnem raju; tam kjer žlahtne trtice venčajo goričice» (čemu ta deminutiva?); še nadalje: «V sinjega morja zrcalu, čudapolnem ogledalu, se primorski kraj blešči z brežčeki prijaznimi» in končno: «Kjer slovensko slišiš peti pesmi, kjer junaki vneti si slovenske deklice 'zbirajo za družice.» Vse to so stvari, ki jih je treba nadomestiti z novim, pametnim besedilom.

Dom je pač dom; tega se zavedaš najbolj, ako živiš na tujem. Zato je že ta in oni poizkusil v pesniški obliki izraziti hrepenenje po domu. Strelov «Popotnik» je občeznan in navzlic vsej naivnosti in nerodni dikciji še precej užiten; samo izpustiti bi bilo brez škode in brez nadomestila peto in šesto kitico, kjer se pripoveduje, kako se prijatelji objemajo, kako pojo in si napivajo, nadalje kako se na tujem ljudje može in ženijo, kako so veseli in ukajo — siromaku popotniku pa raste rožmarin v preljubi domovin'!

Kakor si želi Strelov popotnik perutnic, da bi zletel domov, tako si jih želi tudi Urbasov Slovenec, ki vzdihuje v tujini po domu, kjer je užil «tol'k radost'». Drugače ima ta «Želja Slovenca na tujem» še dosti čuvstva; izločiti pa bi se morale nekatere gluposti. Prvič je zoper zdravi zmisel, da vzdihuje ta Slovenec po blagem kraju, kjer so «draga mati, dragi oče, časni raj»; zakaj skupina mati-oče-raj ni logično trojstvo. Borniran je nadalje kontrast: «Žarneje tam solnce sije, vetrič bolj hladen pihlja», ker pevec menda vendar ne misli reči, da se na ta način — izenačuje temperatura; uprav otročje pa je zakrožil tretjo kitico. Da mu gora (ena sama!) ovira vid (pogled na dom), ni še tolika nesreča — vzemi gorsko palico in obuj si podkovane čevlje, pa jo že obvladaš — in tista siva megla, ki leži vmes, menda tudi ni permanentna! Kako pa potlej pozivlješ goro, naj zbeži, ko vendar veš, da ne bo zbežala in ne bo, ker niti ne more? Boga že lahko prosiš v božjem imenu, naj ti dá perutnice (dasi veš, da jih ne dobiš); ampak samo ne prosi ga: «In na tuje me ne veži», ker te ni Bog kar nič privezal na tuje in ker hočeš samo reči: Bog daj, da bi se skoro vrnil v domači kraj. — Kdorkoli zлагаš pesmi, se zavedaj, da ne smeš biti stiku suženj, ampak da mu moraš biti gospod!

V isti obliki kakor «Želja Slovenca na tujem» je zložena «Tiha luna», katere avtorja ne poznam. Po besedilu bi moral biti doma tam nekje pri Zemunu . . . Pevec slovenski, ti poješ z njim: «Tiha luna jasno sije, duh moj misli na svoj dom.» «Tiha» luna je bržkone nekakšna metonimija, ker postavlja učinek namesto vzroka — ali potemtakem bi moralo biti solnce «glasno» solnce. Bodisi,

✘

✘

naj sije «tiha» luna in še jasno naj sije po vrhu, ker je namreč res, da sije časih dokaj medlo; toda zakaj misli tvoj duh na svoj dom, zakaj ne misliš ti, kakršen si, z dušo in telesom («jaz pa mislim na svoj dom»)? Da so vmes hribje in doline, je neoporečna resnica; ko ne bi bilo hribov, ne bi bilo dolin in obratno; a nadalje poješ, da je «vmes šumenje bistrih rek». Prijatelj, da sem jaz ti, bi mi kar nič ne bilo do šumenja teh rek, ker šumenje nič ne ovira poti proti domu, ampak reke same so tisto, kar napravlja sitnosti, ako namreč nimajo mostov, in pri tem je popolnoma irelevantno, ali so bistro ali kalne! Če pa poješ nadalje: «Daleč Save je iztek», je jasno, da te moram imeti vsaj za naturaliziranega južnoslovanskega rojaka tam nekje od Zemuna, dasi te je po vsej priliki zibala slovenska mati. — V drugi kitici te kar vidim, kako se ti k domači zemlji obrača srce «sred težavnih bolečin»; umejem pa tudi, koliko je tvoje «radóstno veselje», ko ti sije mesec, in kako si želiš iz vsega srca, prav sedaj, sredi «radóstnega veselja», ko sije mesec, biti v krilu domače zemlje slednje dni... Vsega tega ne bi bilo, da ne sije tako jasno tiha luna! Ko bi kje tičal v temni noči na tujem, premražen do kosti, v goli stanici pod streho, izvestno ne bi čutil takega hrepenenja po domu, kjer imaš vendarle še morda usmiljeno dušo, ki se ne meni za tiho luno, pač pa za živega trpečega človeka...

S tem bodi konec skupini domovinskih pesmi; na vrsto naj pride še nekaj «raznoterih». — Valjavec je opeval danico, Davorin Trstenjak pa le zvezdo brez druge označbe nego s to, da sveti «tam za goro». Ta zvezda seveda lahko sveti za goro; toda čudno je, da jo pevec vidi za goro. Vidi pa jo vsekakor; drugače je ne bi prosil, naj mu sveti in naj mu dá vsako noč upreti oči vase. Upajmo, da zvezda ugodi tej prošnji. In zakaj jo prosi? Zato, ker ga spominja «tak' milo, kaj za goro svetlo je, kaj za goro je svetilo, kaj glasilo milo se». Kdor prvič sliši to pesem, tega seveda obide radovednost, kaj bi neki to bilo. No, deklica je, ki je svetila kakor danica, «tak je bil nje duše žar», in pesmi so se ji izlivale iz prsi kakor srebrne — strune, «b'le so vse ljubezni polne, vsakega tolažile»... Prijatelj, če si še tako zaljubljen, povej po pravici: Ali te je že kdaj zvezda spomnila tvoje deklice tam «za goro», spomnila zato, ker se blešči tako jasno, ker je torej baje nekaj ali pa veliko podobnosti med zvezdo in tvojo deklico? Ni te spomnila, ker nisi tako zaljubljen, da bi ti prihajale na misel take stupidnosti. Toda *poješ* jih vendarle, rad in pogostoma.

Isti očitek glede stupidnosti zadeva tebe, pevka slovenska, ki se zamikaš v pesem neznanega avtorja «Soča voda je šumela». Bridko povzdigaš glas, kako je šumela ta voda in kako je sijal mesec (na nebu namreč, kakor je bilo že nekje prej ugotovljeno). Takrat si, praviš, slonela pri oknu, «on» pa je jemal slovo od tebe. To je že zmerom tako ob taki priliki, da sloni punca pri oknu, fant pa stoji spodaj in jemlje slovo. In kako je jemal slovo? Podal je desnico — drugi «in poljubil jo sladkó», tebi pa je «dal levico in še to tako hladnó». Pa menda vendar ne, da bi bila stala tudi ona druga z njim pod oknom? Da bi jo bil poljubil vpričo tebe? Da bi bil tebi podal levico zato, ker je držal z desnico novo ljubico? Ne, podal ji je menda desnico in jo poljubil, še preden je prišel k tebi slovo jemati; to si le vse živo in ljubosumno videla v mislih. Ampak to že drži, da ti je podal samo levico; morda je tako navada pri tistih, ki so se izneverili ljubici, pa imajo vendarle še toliko vesti, da se pridejo poslavljat od nje, preden jo puste na cedilu. Seveda je tudi še v tem usodnem trenutku sijala «mila» luna in gledala tvoj blede obraz; ti pa si zadnjikrat segla ljubemu v roko (zakaj vsako pristno slovensko dekle mora storiti tako ob takem slovesu!); segla si mu v roko, «zadnjič, oh, za večni čas». Ej, nemara pa takrat še nisi vedela nič pozitivnega o njegovi nezvestobi; nemara si jo samo slutila? Saj ti je takrat, ko je «izginil tvoj raj», reklo srce, da ga ne bo več k tebi, nezvestnika nezvestega. Kako pa se to veže s prejšnjim tvojim vzdihovanjem in s tisto levo roko, ki ti jo je podal «tako hladnó»? Bodisi že kakorkoli — nazaj ga res ni bilo več. Mnogo let je že temu; sedaj živi nekje v tujem kraju — oh, kak' srce te boli (prav tako kakor Orožna, ko se poslavlja od lastovke); v tujem kraju uživa srečo z drugo, spomin nate pa ni tako živ, da bi mu kalil to srečo. — Oh, vse to je jako, jako žalostno, tem bolj, ker si vendarle ostala zvesta zanikarnemu lažniku in ker te po toliko letih še danes boli srce, ko si sicer že zarjavela devica, pa vendar še željna rajske prve ljubezni... Ali pa veš, kako je to zoprno, da takole stokaš in ječiš, ko si že starikavo ženišče, pa vedno še vsa zaljubljena? Ali misliš, da si kaj boljša od stare kokete, ki si zamaže vse gube in gubice na obrazu z debelo plastjo lepotila, se odene v kratko krilce ter se mladostno v kolkih guglje po ulicah? Bogme, da nisi nič boljša od nje! —

Ker je že nekolikokrat nanesla beseda na «tiho» in na «milo» luno, bodi izpregovorjenih še nekaj besed o tistem Vilharjevem zmašilu, ki se še poje časih — hvala Bogu, da

čimdalje manj — in ki mu je ime «Mila lunica». Že Stritar je svoje dni obsodil to ^{fant} ^{teor} omledno popevko tako, kakor ji gre; tu bodi rečeno še to, da živ krst, ki je zdravih možganov, ne izprašuje «mile lunice», kje je njegova ljubica in ali še misli nanj ta Milica. Potem pa naj jo ta mila lunica še zbudi in naj jo privabi k okencu, da bo gledala nanj in mu dala rožice, zbrane, oh, le zanj!... Človeka grabi jeza, ko čita ali poslušá takšne osladne neokusnosti, ki je zanje edino primeren naziv: erotična oslarija najogabnejše vrste!

Nič dosti boljši ni «Bledi mesec» Ferda Rusana, ki je zašel iz hrvaščine v slovenskem prevodu med naše popularne pesmi. Naravnost genljivo je, kako tam nekakšen jokav troubadour toži mesecu svoj «revni stan», kako proži roke k njemu in išče leka svojim ranam — pri bledem mesecu namreč! Vse spi in vse molči, zato pa tem bolj učinkuje na sentimentalno dušo, da plava le pevčeva solza in da ječi le njegovo srce! In ker si ti, ki poješ te besede, istotako sentimentalna duša, učinkuje oboje tudi nate, tako da se smiliš samemu sebi in zbujaš zato iskreno pomilovanje.

V taki klavrni družini je Potočnikova «Zvonikarjeva» še dokaj prijazna pesemca, ki jo kazi le tisti «Adamovi sin», namesto katerega pa bi se dal s primerno izpremembo poslednje kitice postaviti «utrujen trpin». — Za silo bi se dala akceptirati tudi Orožnova pesem «Vse mine» («Kje so moje rožice»), ko bi se primerno opilila. V mislih imam namreč zlasti oni hladni potok, kjer se je pevec izprehajal, ko ga je «obdajal» nevarni boj izkušnjav. (Kogar obide izkušnja, naj kar uporabi Orožnov recept, pa naj se gre izprehajati k hladnemu potoku; prepričan sem, da ga zdajci «vse mine»!) Poleg tega v četrti kitici «zelena utica» in «hladna senčica, 'z lipice spletena» kar kričita po izpremembi in popravi. — Vilharjeva pesem «Solnce čez hribček gre» je sicer jako naiven stvor, pa vsaj izjemoma ni glupa, razen zadnjih dveh verzov v kitici: «Solnce čez hribček gre, pesmi v nebo done; rajati tudi sme moje srce.» Pa naj raja srce, ko sme rajati, in tudi naj raja zato, ker ne raja v vsej pesmi nič drugega. — Drugače pa seveda operira ta pesem z golj zvezdicami, rožicami in ptičicami, torej z najbolj priljubljenimi, a tudi najbolj obrabljenimi rekviziti naše lirike v «Novicah» in za «Novicami».

A Vilharjevi «Planinarici» ni v mislih nič drugega nego rožice. Pravi, da jih ne bo trgala, nego «mirno, svobodno, ljubó po planinah naj cveto». Zakaj jih ne bo trgala? I, zato ne, ker bi sicer rožica umirala, «glavico pobesila, solnca ne bi včakala». Tako, sedaj vsaj veš, kaj bi se zgodilo z rožico, če jo utrgaš!

x

x

Planinarica pa ima še drug vzrok, da ne trga rožic: sama je tudi rožica, v božji vrtec vsájena — ampak taka rožica, ki se skriva «zdaj tu, zdaj tam» in ki se ne dá trgati. Poleg tega so vse te rožice nedolžnega srca in zato naj uživajo z njo vred «mir, lju-bezen (čigavo?), svóbedo». — Dobro si povedala, planinarica; človek niti ne bi bil slutil tolike nežne obzirnosti pri taki kravarici.

In sedaj v slovo še Orožnovo pesem «Lastovki v slovo». Izredno je popularna, a prav tako izredno je bedasta. Ti, ki jo poješ, poznaš izmed vseh štirinajstih kitic samo prvo in predzadnjo. Rad imaš to lastovko, ker je to lastovka prav posebne sorte: iznad lipice zelene ti je pela kratek čas. Torej niti ne na lipici, ampak iznad lipice, in pela ti je — da, res, lastovka je pela! Pa še kako! Vsako jutro na vse zgodaj je prepevala, vsako noč te je njena pesem zazibala v sladko spanje; vselej, kó je zletela v gnezdo, ti je zapela «milo pesem v srcece». Seveda te boli srce, ko te zapušča; zato vzklikaš: «Oh, da ni mi perje dano! Rad, o rad bi spremljal te; pa v ledovje zakovano moje revno je srce!» Oh, škoda res, da nimaš perja — le pomisli, kakšen bi bil, ko bi ti zdajci zrastle perje po vsem telesu! Tako pa moraš, siromak, ostati doma brez perja, a z revnim srcem, zakovanim v ledovje! In škoda je tudi, da ne poješ vsega, kar tvoj poet še vmes naroča drobni ptičici. A meni se zdi škoda nadaljnjih besed o tem pri-skutnem, solzavem popevčkanju, v katerem ni trohice poezije in tudi ne sledu o najprimitivnejši pesniški tehniki. —

Vrsta onih popularnih pesmi, ki jih je hotel pričujoči sestavek «vzeti na muho», je s tem zaključena. Morda bi sodila v ta «kri-minalni album» še ena ali druga; toda po vsej priliki je dokazal že ta pregled, kakšne smeti hranimo in čuvamo poleg pristnih biserov v svojem pevskem zakladu. Kakor že rečeno, se te pesmi razen dveh, treh pojo tudi v šoli. In dokler se bodo pele v šoli, bodo živele med nami z dosedanjim šušmarskim besedilom. Ali vsekakor je že skrajnji čas, da vzamejo oni, ki imajo moč in priliko za to, v roko metlo in smetišnico ter pometejo in pomečejo vso to navlako iz šole na plan, kjer bi njene kužne kali kaj hitro poginile v reznem zraku in v solčni svetlobi naše moderne kulture. Če se tako radi ponašamo, kako smo napredo-vali v vsakem oziru, bi bila naravnost sramota, ko bi še nadalje trpeli — ne samo trpeli, ampak celo gojili — tako klavrne ostanke iz najbolj domišljave in kričave in prav zaradi tega tudi najbolj pozerske in frazerske dobe našega «umetnega» pesništva!

*e. juri, da je kritikal večkrat pravišiloma. Jaka bi vtegnil na karit. kar
~ karit. por. am. ep. nost. tudi celo Preše
— 715. Ned: ob 1/212. nočni juri 31.2.1922*